

TOMAS AKVINIETIS

APIE ATSKIRTAŠIAS SUBSTANCIJAS

On Separate Substances

ĮVADAS Į TOMO AKVINIEČIO ANGELOLOGIJĄ. ŠEŠTOJI DALIS

Traktato *Apie atskirtąsias substancijas, arba angelus* 20 skyrius yra paskutinis, bet ne *de jure*, ne pagal autoriaus sumanymą, o tik *de facto*. Manoma, kad traktatą Tomas Akvinietis pradėjo rašyti 1271 m., o 1273 m. gruodžio 6 d. apskritai nustojo rašęs, todėl daug jo veikalų liko neužbaigti. Nagrinėjamas traktatas liko neužbaigtas vienoje iš pačių problematiškiausių katalikų doktrinos vietų. 20 skyrius – tai išsami ir aiški piktųjų angelų problemos formuluotė. Pažintis su ja žadina norą sužinoti jos sprendimą. Deja, deja... Koks jis būtų buvęs, mes galime numanyti remdamiesi tuo, kas apie daimonus parašyta 1272 m. užbaigtame traktato *Apie blogį* 16 skyriuje (*questio*) *Apie daimonus* ir 1268 m. parašytos *Teologijos sumos* pirmosios dalies 63 skyriuje *Apie angelų piktumą siejant jį su nuodėme*. Bandymas, turint pakankamai medžiagos, pateikti tikėtiną autoriaus atsakymą į jo paties suformuluotą problemą vertas pastangų, bet šiuo metu mes privalome neišeiti už nagrinėjamo traktato ribų. Todėl apsiribosime jo 20 skyriuje suformuluotos piktųjų angelų, arba daimonų, esaties problemos apžvalga.

Kaip galėjo atsitikti, kad patys tobuliausi visagalio, visažinio ir be galo gero Kūrėjo kūriniai – angelai – pasirodė pikti nusidėjėliai? Mus šis „faktas“ verčia abejoti Kūrėjo išmintimi, visagalybe ir ypač gerumu. Tomas, kaip matyti iš jo tekstų, tais dalykais neabejojo, tačiau jis nebijojo pateikti abejones skatinančius argumentus. Net ir tokį: „jeigu viena iš priešybių būtų begalinė, ji visiškai sunaikintų kitą. Bet žodis *Dievas* reiškia vienintelį begalinį gėrį. Taigi, jeigu Dievas egzistuotų, nebūtų jokio blogio. Tačiau pasaulyje blogis yra. Vadinas, Dievo nėra.“¹ Šis argumentas verčia abejoti Dievo buvimu. O „faktas“, kad pats tobuliausias Dievo kūrinys, aukščiausias iš angelų, Šviesos nešėjas (*Lucifer*), tapo piktuoju angelu verčia abejoti visais trimis esminiais teistinio dievo atributais – išmintimi, visagalybe ir gerumu.

Velnio buvimu Tomas neabejoja. Apie piktųjų dvasių buvimą jis žino, nes apie jas kalba dauguma žmonių, pasakoja *Evangelijos* ir rašo Bažnyčios Tėvai. Klausant tų kalbų ir skaitant raštus kyla pirmieji,

| Dail. Beato Angelico

RAKTAŽODŽIAI: angelologija, Angeliškasis Daktaras, scholastika, Platonas, Aristotelis, angelas sargas.

KEY WORDS: angelology, Angelic Doctor, scholastics, Plato, Aristotle, custodian angel.

nors ir nedideli keblumai, būtent skirtingas vardo „daimonas“ vartojimas: vieni daimonais vadina visas dvasias ir tapatina jas su dievais, kiti – tik piktąsias. Šis keblumas išsprendžiamas nurodant, kad mes daimonais vadiname tik piktąsias dvasias, o gerąsias – ne dievais, o angelais. Daug rimtesni keblumai kyla dėl to, kad nurodomos skirtingos daimonų piktumo priežastys. Vieni teigia, kad daimonai yra pikti pačia savo prigimtimi, nes kilę iš piktojo pirmojo prado; kiti – kad jie pikti ne pačia savo prigimtimi, o tik prigimtinio polinkio į blogį; treči – kad dėl savo nuodėmės.

Pirmąją prielaidą Tomas paneigia šiais argumentais. Pirmą, jokia prigimtis negali būti bloga, nes blogis pats savaime yra niekas; kiekviena prigimtis, kiek ji yra, yra gėris. Antra, kadangi blogis susijęs su naikinimu, tai blogis iš prigimties turėtų būti absoliutus naikinimas, o toks neišvengiamai turėtų sunaikinti viską aplinkui ir galiausiai – patį save. Tačiau jis negalėtų sunaikinti visko, nes egzistuoja nesunaikinami dalykai. Trečia, visus juos sukūrė gerasis Dievas. Ketvirta, daimonai ne visada buvo blogi. Penkta, jie dalyvauja buvimo, gyvenimo, mąstymo ir norėjimo gėryje.

Antrąją prielaidą, kad daimonai pikti ne dėl prigimties, o dėl prigimtinių polinkio į blogį, Akvinietis paneigia remdamasis ankstesniame skyriuje² įrodyta prielaida, kad angelų sandaroje jokios materijos nėra, kad jie yra absoliučiai bekūnės, dvasinės būtybės. Mat polinkis į blogį gali atsirasti tik iš kūniškosios prigimties, dėl kūniškų aistrų poveikio protui, dėl nukreiptumo į juslinį gėrį, kuris apakina protą. Pripažinus, kad daimonai yra atskirti nuo bet kokio kūniškumo, tenka pripažinti, kad juslinės aistros jiems visiškai svetimos, vadinasi, nėra jokios priežasties jiems turėti prigimtinį polinkį į blogį.

Atrodo, kad tokio atsakymo visiškai pakaktų, tačiau Tomas neskuba dėti taško. Jis imasi išsamiau nagrinėti klaidingą prielaidą, kad daimonai turi kūnus ir kad jiems būdingos aistros. Mat šia prielaida rėmėsi ne tik daugybė pagonių autorių, bet ir krikščionių autoritetai: kai kurie Bažnyčios mokytojai teigė, kad daimonai yra orinį (arba eterinį) kūną turintys gyvūnai, kuriems būdinga vaizduotė ir nesvetimas geidulingumas bei polinkis pykti. Vis dėlto net tokiu atveju negalėtume teigti, kad daimonams būdingas prigimtinis polinkis į blogį. Juk net tokiame būvyje ne visi pamestų protą ir pasiduotų aistroms.

Taigi, labiausiai tikėtina lieka *trečioji prielaida*, kad angelai tapo daimonais dėl savo nuodėmės, nusigrįžimo nuo Dievo. Atrodo, kad išsamų šios prielaidos nagrinėjimą, dėl ypatingos jo svarbos, Akvinietis ketina nukelti į atskirą, tikriausiai į 21 skyrių (kurio taip ir neparašė). Kitaip būtų sunku atsakyti į klausimą, kodėl šiame skyriuje jis tiek mažai apie ją pasako, daugiausia cituodamas Bažnyčios Tėvus ir Šventąjį Raštą, ir „nuklysta“ prie, atrodo, šalutinės temos apie žmonių sielas, kurią nagrinėdamas paneigia Plotino (ir platonikų) prielaidą, kad žmogaus kūne esanti siela turi atskirą orinį (eterinį) kūną ir po žmogaus mirties tampa kurios nors rūšies daimonu. Galbūt jis tuo nori dar kartą pabrėžti, kad angelams pripažinus kūnišką prigimtį būtų nesunku paaiškinti, kaip ir kodėl kai kurie iš jų savo laisva valia apsisprendė nusigrįžti nuo Dievo, nusidėti ir iš gerų tapti piktais, iš angelų – daimonais. Tačiau 19 skyriuje padaryta išvada tokią galimybę neigia: mat bekūnės būtybės protas negali klysti. Kadangi visos nuodėmės kyla iš klaidingo pasirinkimo, tai atrodo, kad angelui tiesiog neįmanoma nusidėti. Tuo labiau tam angelui, kuris yra arčiausiai Dievo. Atrodo, kad pati kūrinijos konstrukcija tokią galimybę neigia: juk net dangaus kūnai nepriima jokios netvarkos, tuo labiau jos nepriimti turėtų aukščiau jų esančios bekūnės protingos būtybės. Tomas rašo: „kaip daiktų tvarka yra tokia, kad tik žemesnieji kūnai gali paklusti netvarkai ir blogiui, be ne dangaus kūnai; taip ir tie protai, kurie yra susieti su žemesniaisiais kūnais, gali paklusti blogiui, bet ne tos, aukščiau dangaus esančios substancijos.“ Sunku įsivaizduoti, kaip Tomas galėtų atsakyti į šį, jo paties suformuluotą argumentą, atimantį bet kokią galimybę angelams tapti daimonais.

Šis *de facto* paskutinis traktato *Apie atskirtąsias substancijas* skyrius mums palieka neišsprendžiamą alternatyvą: arba tie angelai, kurie vėliau tapo piktais, buvo sukurti kaip kūniškos būtybės, arba iš pat pradžių jie buvo bekūnės piktosios dvasios.

XX SKYRIUS

APIE ANGELIŠKŲJŲ DVASIŲ ĮVAIROVĘ

- [187] Tęsdami mūsų pradėtą darbą dabar turime apsvarstyti tai, ką privalome žinoti apie dvasių įvairovę, kurioje pirmiausia reikia atkreipti dėmesį į gėrio ir blogio skirtingumą, nes daugelis pripažįsta, kad vienos dvasios yra geros, o kitos – piktos. Be to, šio požiūrio teisingumą ir Raštų autoritetas patvirtina, nes Laiške žydams apie gerąsias dvasias rašoma: *Argi jie visi nėra tik tarnaujančios dvasios, išsiųstos patarnauti tiems, kurie paveldės išganymą?* (Žyd 1, 14), o apie piktasias Evangelijoje pagal Matą rašoma: *Netyroji dvasia, išėjusi iš žmogaus, klaidžioja bevandenėse vietose, ieškodama poilsio, ir neranda* (Mt 12, 43); ir toliau priduriama: *Tada eina, pasiima kitas septynias dvasias, dar piktesnes už save...* (Mt 12, 45). Ir nors, pasak Augustino traktato *Apie Dievo valstybę* devintosios knygos,³ kai kurie teigia, kad tiek gerosios, tiek piktosios dvasios yra dievai, ir daimonais⁴ vadina tiek gerąsias, tiek piktasias dvasias, tačiau kiti teisingiau kalba dievais vadindami tik tas, kurias mes angelais vadiname, o daimonais paprastai vadinamos tik piktosios dvasios. Pastarasis suskirstymas, pasak Augustino, turi protingą pagrindą, nes graikų kalbos žodis „daimonas“ yra žodžio „žinojimas“ vedinys, nes, pasak Apaštalo, žinojimas be meilės kursto puikybę.
- [188] Tačiau ne visi nurodo vienodas daimonų piktumo priežastis. Mat vieni teigia, kad jie yra iš prigimties pikti, nes kilę iš blogojo prado, todėl pati jų prigimtis yra pikta. Kad šis požiūris yra Manichėjų klaidos dalis, akivaizdu iš to, kas jau buvo pasakyta. Šią klaidą veiksmingiausiai paneigia Dionisijas *Apie Dievo vardus* ketvirtajame skyriuje⁵ rašantis, kad *net daimonai nėra iš prigimties blogi*. Jis įrodo, pirma, kad jeigu jie būtų iš prigimties blogi, tai reikėtų sakyti, kad jie neatsirado iš gerojo prado ir jų nėra tarp egzistuojančiųjų, nes blogis nėra kažkas esantis, ir jeigu jis būtų kokia nors prigimtis, tai gerasis principas negalėtų būti jo priežastis.
- [189] Antra, jeigu būtų iš prigimties pikti, tai būtų pikti arba patys sau, arba kitiems. Jeigu sau patiems, tai save naikintų (juk blogis turi naikinančią prigimtį), bet tai – neįmanoma. O jeigu kitiems būtų blogi, tai turėtų naikinti tuos, kuriems yra blogi. Bet tas, kuris iš prigimties yra toks, yra toks visiems ir visiškai. Tad reikėtų daryti išvadą, kad viską visiškai sunaikintų, bet tai neįmanoma todėl, kad kai kurie dalykai yra neirūs ir jie negalėtų jų sunaikinti, tiek ir dėl to, kad tai, kas ardoma, nėra absoliučiai suardoma. Vadinausi, pati daimonų prigimtis nėra pikta.
- [190] Trečia, jeigu būtų iš prigimties blogi, nebūtų Dievo sukurti, nes *gėris kuria tik gerus esinius ir leidžia jiems subsistuoti*, o tai [kad jie nebuvo Dievo sukurti] neįmanoma, nes jau įrodyta, kad Dievas yra visų pradas.

- [191] Ketvirta, *jeigu daimonai visada yra tokie patys, tai nėra blogi, nes visada būti tokiu pačiu būdinga geram. O jeigu jie ne visada blogi, tai nėra iš prigimties blogi.*
- [192] Penkta, *jie nėra visiškai anapus gėrio, nes egzistuoja, gyvena, supranta ir geidžia tam tikro gėrio.*
- [193] Tačiau buvo ir kitų mąstytojų, kurie teigė, kad daimonai yra iš prigimties blogi ne dėl to, kad jų prigimtis yra bloga, o dėl to, kad jiems būdingas tam tikras prigimtinis polinkis į blogį. Pavyzdžiui, Augustinas *Apie Dievo valstybę* dešimtojoje knygoje⁶ mini Porfiriją, *Laiške Anebontui* rašanti, jog kai kurie žmonės manė, kad *egzistuoja rūšis tokių apgaulingos prigimties dvasių, kurioms būdinga išklaudyti prašymus, keisti pavidalus ir įvairiais būdais apsimetinėti dievais, daimonais ir net mirusiųjų sielomis.*
- [194] Tačiau ši nuomonė niekaip negali būti teisinga, jeigu priimsime prielaidą, kad daimonai neturi kūnų ir yra atskirti intelektai. Mat jeigu kiekviena prigimtis yra gera, tai neįmanoma, kad kuri nors prigimtis į blogį būtų linkusi kitaip negu siekdama kokio nors atskiro gėrio. Juk niekas nedraudžia, kad koks nors atskiros prigimties gėris būtų blogis tiek, kiek prieštarauja kilnesnės prigimties gėriui, pavyzdžiui, nirtulingumas yra tam tikras šuns gėris, bet protą turinčiam žmogui jis yra blogis. Tačiau dėl bendros su gyvūnais juslinės ir kūniškos žmogaus prigimties žmoguje gali būti tam tikras polinkis į nirštą, kuris žmogui yra blogis. Tačiau apie intelektinę prigimtį to paties pasakyti negalima, nes intelektas nukreiptas į bendrąjį gėrį. Tad jeigu daimonai yra gryni intelektai, neturintys jokios kūniškos prigimties priemaišos, tai neįmanoma, kad juose būtų prigimtinis polinkis į blogį.
- [195] Būtina žinoti, kad platonikai teigė, jog, kaip jau minėta, daimonai yra tam tikri kūniški, intelektą turintys gyvūnai, ir kiek jie turi kūnišką ir juslinę prigimtį, tiek patiria įvairias sielos aistras, panašiai kaip žmonės, ir dėl to linkę į blogį. Todėl Apulėjus knygoje *Apie Sokrato Dievą* apibrėždamas daimonus rašo: *jie priklauso gyvūnų giminei, turi juntančią sielą, protingą sielą, kūną iš oro ir amžiną gyvenimą,*⁷ ir kaip pats sako, daimonų sielos paklūsta geidulingumo, baimės, pykčio ir kai kurioms kitoms aistroms. Šitaip jie daimonams priskiria kitą negu dievams, kuriuos mes angelais vadiname, buvimo vietą: daimonams – orą, o angelams, arba dievams, eterį.
- [196] Kai kurie Bažnyčios mokytojai tam tikru mastu vadovavosi šiuo požiūriu. Mat atrodo, kad Augustinas *Pažodiniame Pradžios knygos komentare*⁸ teigė, o gal abejojo, kad *daimonai yra oriniai gyvūnai, nes turi oriškos prigimties kūnus ir todėl mirtis jų nesuardo: mat juose vyrauja tas elementas, kuris labiausiai tinkamas tiek veikti, tiek patirti poveikį, būtent oras.* Tą patį jis rašo daugelyje kitų vietų. Bet atrodo, kad ir Dionisijas daimonams priskiria tai, kas būdinga juslinei sielai, nes *Apie Dievo vardus* ketvirtame skyriuje⁹ rašo, kad *daimonuose yra blogis, beatodairiškas nirštas, kvailas geidulingumas ir nežabota vaizduotė. Aki-*

vaizdu, kad vaizduotė, geidulingumas ir piktumas, arba nirštas, būdingi ne intelektui, o jos daliai. Tačiau jie [Bažnyčios mokytojai] ir dėl [daimonų buvimo] vietos su jais [platonikais] sutinka manydami, kad daimonai nėra nei dangiškieji, nei viršdangiškieji angelai, kaip apie tai pasakoja Augustinas *Pažodiniame Pradžios knygos komentare*¹⁰. Bet ir Damaskietis traktato [*Apie tikrąjį tikėjimą*] antroje knygoje¹¹ rašo, kad daimonai *buvo iš tų angelikųjų galių, kurios buvo paskirtos žemiškajai tvarkai*. Ir Apaštalas Laiške efeziečiams velnią vadina *ore viešpataujančiu kunigaikščiu* (Ef 2, 2).

- [197] Tačiau šioje vietoje verta panagrinti ir kitą dalyką. Juk jeigu kiekvienai rūšiai priskirta jos formai tinkama materija, tai neatrodo įmanoma, kad visoje tokioje rūšyje būtų įgimtas polinkis į tai, kas, sprendžiant pagal jos formą, tai rūšiai yra blogis; kaip ne visiems žmonėms būdingas įgimtas polinkis į nesaikingą geidulingumą arba piktumą. Tad neįmanoma, kad visi daimonai turėtų įgimtą polinkį į apgaulę ir kitokį blogį, net jeigu jie visi būtų vienos rūšies. Dar mažiau tai būtų įmanoma, jeigu kiekvienas priklausytų atskirai rūšiai. Nors jeigu jie būtų kūniški, tai nebūtų jokių kliūčių tam, kad vienoje rūšyje jų būtų daug, nes dėl materijos skirtingumo vienoje rūšyje galėtų atsirasti skirtingi individai. Todėl reikia sakyti, kad ne visi ir ne visada buvo blogi, bet tik tie, kurie pasidavė aistromis ir savo sprendimu tapo blogi.
- [198] Todėl ir Dionisijas pirmiausia sako, kad *nusigrįžimas* nuo Dievo *yra daimonų blogis ir nuodėmė*, nes jų puikybė juos iškėlė virš jų pačių; o toliau prabyla apie tam tikrus, su bausme susijusius dalykus, tokius kaip galutinio tikslo *nepasiekimas; netobulumas* dėl deramo tobulumo stokos; *negalėjimas* siekti to, ko iš prigimties geidžia; *galios*, kuri juose saugo nuo blogio [darymo] sulaukančią prigimtine tvarką, silpnumas¹². Taip pat ir Augustinas *Pažodinio komentaro Pradžios knygai* trečiajame skyriuje¹³ rašo, kad *angelai nusidėjėliai kartu su savo kunigaikščiu Velniu, tada Arkangelu, iki nuodėmės gyveno viršutiniuose, artimuose dangui oro sluoksniuose, tuo akivaizdžiai parodydamas, kad tam tikras nusižengimas padarė juos blogus*. Bet ir Damaskietis antroje knygoje¹⁴ rašo, kad *Velnius nebuvo sukurtas blogos prigimties, bet būdamas geras ir gėryje gimęs, savo paties laisvu apsisprendimu yra nusigrįžęs [nuo Dievo]*.
- [199] Be to, Šventojo Rašto autoritetu tai patvirtina Origenas traktato *Apie pradus* pirmoje knygoje¹⁵ ir Augustinas traktate *Apie Dievo valstybę*¹⁶ cituodami tą Izaijo knygos vietą, kurioje pranašas kreipiasi į Velnią kaip į Babelio karalių žodžiais: *Tai nupuolei, Šviesos nešėjau, aušros sūnau!* (Iz 14, 12); ir Ezekielį, kuris į jį kreipiasi Tyro karaliaus asmeny sakydamas: *Tu buvai to tobulumo antspaudas, kupinas išminties ir tobulo grožio... Edene, Dievo sode* (Ez 28, 12), o toliau pridurdamas: *Tu buvai be dėmės savo keliuose nuo pat savo sukūrimo dienos, lig buvo atrasta tavo kaltė* (Ez 28, 15). Tą patį klausimą sprendžia Augustinas Evangelijos pagal Joną teiginį – *jis nuo pat pradžios buvo galvažudys ir niekuomet ne-*

silaike tiesos (Jn 8, 44) ir Jono laiško žodžius: *Velnias visas nuodėmėse nuo pat pradžių* (1 Jn 3, 8) – aiškindamas, kad pasakymas *iš pat pradžių* reiškia jo nuodėmės pradžią arba tą įvykį, kai jis apgaule dvasiškai nužudė žmogų.

- [200] Atrodo, kad visa tai atitinka požiūrį platonikų, kurie vienus daimonus vadina gerais, o kitus blogais, tarsi savo pačių sprendimu jie būtų pasidarę geri arba blogi. Todėl ir Plotinas tą požiūrį toliau plėtodamas sako, kad *žmonių sielos yra daimonai ir iš žmonių atsiranda larai*,¹⁷ *jeigu jie nusipelnė gėrio, lemurai arba lervos*,¹⁸ *jeigu – blogio, o manais*,¹⁹ *kuriuos jis vadina dievais, tampa tie žmonės, dėl kurių neaišku ar jie nusipelnė gėrio, ar blogio*, kaip rašo Augustinas traktato *Apie Dievo valstybę* devintojoje knygoje²⁰. Visa tai atitinka prielaidą šventųjų, kurie teigia, kad dėl savo gerų ir blogų nuopelnų vieni daimonai yra geri, o kiti – blogi; nors mums nėra įprasta daimonais vadinti gerąsias dvasias, kurias vadiname angelais.
- [201] Tačiau jo teiginys, kad mirusių žmonių sielos tampa daimonais, yra klaidingas. Todėl Chrizostomas,²¹ aiškindamas Mato pasakojimą apie du daimonų apsėstuosius, išlindusius iš kapinių rūsių (žr. Mt 8, 28), rašo: *tuo, kad išlenda iš kapinių rūsių, siekia įdiegti pavojingą dogmą, kad mirusiųjų sielos tampa daimonais. Dėl šios dogmos dauguma būrėjų žudė vaikus, kad pastarųjų sielos su jais bendradarbiautų. Todėl apsėstieji kartais rėkia: aš esu to ar ano žmogaus siela. Tačiau rėkia ne mirusiojo siela, bet daimonas ją imituoja, kad apgautų klausytojus: juk jeigu mirusiojo siela galėtų įeiti į kitus kūnus, tai dar lengviau galėtų įeiti į jai priklausiusį kūną. Be to, nėra jokio pagrindo manyti, kad mirusiojo siela bendradarbiautų blogyje su tuo, kuris jai padarė blogi, kaip nėra protingo pagrindo nuo kūno atskirtai sielai pasilikti šiame pasaulyje. Juk teisiųjų sielos yra Dievo rankose, o nusidėjėlių sielos skubiai iš čia pasitraukia, kaip tai akivaizdu iš pasakojimo apie Lozorijų ir turtuolį*²².
- [202] Tačiau nereikia manyti, jog teiginiu, kad žmonių sielos po mirties tampa daimonais, Plotinas skyrėsi nuo platonikų, teigiančių, kad daimonai yra oriniai kūnai, nes, pasak platonikų, žmonių sielos turi ne tik šiuos irius kūnus, bet ir tam tikrus eterinius kūnus, su kuriais visada, net tada, kai išyra šie juntami kūnai, lieka susiję kaip su neiriais. Todėl Proklas *Teologijos pradų* knygoje²³ rašo, kad *kiekviena dalyvauti galinti siela pirmiausia naudojasi nuolatinio kūnu, turinčiu nesukuriamą ir nesuardomą hipostazę. Vadinasi, nuo kūnų atskirtos sielos, pasak platonikų, nesiliautų buvę oriniais gyvūnais*.
- [203] Tačiau kitų šventųjų manymu, daimonai, kuriuos mes piktaisiais angelais vadiname, priklausė ne tik žemesniesiems, bet ir aukščiausiems angelų hierarchijos sluoksniams, kuriuos parodėme esant nekūniškus ir nematerialius ir kad tarp jų yra vienas, kuris buvo visų aukščiausias. Todėl Grigalius vienoje iš savo homilijų²⁴ aiškindamas Ezekielio knygos žodžius – *tave puošė visokiausi brangakmeniai* (Ez 28, 13) – sako, kad piktuųjų angelų kunigaikštis spindejo skaisčiau už visus kitus angelus. Ir atrodo, kad tuo sutinka su tais, ku-

rie angelus vadina dievais ir sako, kad vieni jų yra geri, o kiti blogi. Todėl Jobo knygoje rašoma: *Štai jis net savo tarnais nepasitiki ir savo angelus kaltina klaida!* (Job 4, 18).

- [204] Bet toks požiūris kelia daugybę keblumų, nes atrodo, kad nekūniškoje ir intelektualinėje substancijoje negali būti jokio kito noro, išskyrus protingą, kuris, kaip aišku iš Filosofo *Metafizikos* dvyliktosios knygos,²⁵ visada nori absoliutaus gėrio. Be to, niekas netampa blogas dėl to, kad jo protas siekia to, kas be išlygų gera, bet toks tampa, kai dalinio gėrio siekia taip, tarsi jis būtų absoliutus gėris. Todėl atrodo neįmanoma, kad kuri nors bekūnė ir protinga substancija dėl savo noro²⁶ taptų bloga.
- [205] Toliau. Norėti galima tik gėrio arba to, kas atrodo kaip gėris, nes gėris yra tai, ko visi nori. O dėl to, jog kas nors nori tikrojo gėrio, netampa blogas. Todėl būtina, kad tas, kuris dėl savo noro tampa blogas, tariamo gėrio norėtų kaip tikrojo. Taip gali atsitikti tik tuo atveju, kai neteisingai nusprendžiama. Tačiau atrodo, kad bekūnei protingai substancijai taip neatsitinka, nes, kaip žinia, darydama sprendimus, ji negali klysti. Juk net mes, kai suprantame, negalime suklysti. Todėl ir Augustinas *Aštuoniasdešimt trijų klausimų* knygoje²⁷ rašo, jog *kiekvienas klystantysis nesupranta to dalyko, dėl kurio klysta*. O dėl tų dalykų, kuriuos teisingai protu suvokiame, pavyzdžiui, dėl pirmųjų principų, niekas negali klysti. Tad atrodo neįmanoma, kad kuri nors bekūnė ir protinga substancija dėl savo noro taptų bloga.
- [206] Be to. Būtina, kad nuo kūno atskirta protingos prigimties substancija būtų visiškai nepriklausoma nuo laiko. Mat kiekvieno daikto prigimtis pažįstama iš jo veiklos, o veiklos turinys pažįstamas iš jos objekto. Tačiau tai, ką galima suprasti tiek, kiek ji galima suprasti, yra ne čia ir dabar, bet atsietai nuo vietos matmenų ir laiko sekos. Todėl pati intelekto veikla, jeigu ją nagrinėsime pačią savaime, pranoksta laiko seką taip, kaip ji yra atsietą nuo visų kūniškumo matmenų. Ir jeigu kuri nors proto veikla vyksta erdvėje ir laike, tai šitai yra tik atsitiktinis dalykas. Pavyzdžiui, taip atsitinka mums, nes mūsų protas suprantamumo rūšis ne tik atitraukia nuo vaizdinių, bet ir juose jas nagrinėja. Tačiau bekūnėms ir protingoms substancijoms taip atsitikti negali. Tad būtina pripažinti, jog tokių substancijų veikla yra visiškai anapus bet kokios laiko sekos. Todėl ir Proklas²⁸ sako, kad *kiekvienas intelektas amžinybėje turi substanciją, galią ir veiklą*; ir *Knygoje apie priešastis*²⁹ rašo, kad *intelektas prilygsta amžinybei*. Tad visa, kas toms bekūnėms ir protingoms substancijoms tinka, visada ir be jokios sekos joms tinka. Vadinasi, jos arba visada buvo blogos, o tai prieštarauja prielaidai, arba niekada negalėjo tapti blogos.
- [207] Maža to, kadangi Dievas yra pati gerumo esmė, kaip apie tai Dionisijas rašo traktato *Apie Dievo vardus* pirmoje knygoje,³⁰ būtina, kad tobuliau ir tvirtiau gėryje dalyvautų tas, kuris yra arčiau Dievo. Tačiau akivaizdu, kad pro-

tingos bekūnės substancijos yra aukščiau visų kūniškųjų. Tad jeigu aukščiausiai esantys kūnai, būtent dangiškieji, nepriima jokios netvarkos arba blogio, tai dar mažiau tikėtina, kad tos, už dangų aukštesnės, substancijos galėtų priimti netvarką ir blogį. Todėl ir Dionisijas *Dangaus hierarchijos* ketvirtajame skyriuje³¹ rašo, kad *šventas dangiškųjų substancijų puikumasis pranoksta tas, kurios tik egzistuoja, ir tas, kurios gyvena nesinaudodamos protu, ir tas, kurios panašiai kaip mes, yra protingos; jos sukurtos dieviškojo dalyvavimo atidavime ir turi didesnę bendrumą su Dievu bei su niekada nesilpstančia meile nuolatos susitelkę į tai, kas aukščiau, į dievišką įstatymą ir galią.* Tad atrodo, jog kaip daiktų tvarka yra tokia, kad tik žemesnieji kūnai gali paklusti netvarkai ir blogiui, bet ne dangaus kūnai, taip ir tie protai, kurie yra susieti su žemesniaisiais kūnais, gali paklusti blogiui, bet ne tos, aukščiau dangaus esančios substancijos. Ir atrodo, kad būtent šiuo požiūriu vadovaujasi tie, kurie teigia, kad daimonai, kuriuos mes vadiname piktaisiais angelais, priklauso žemesniesiems tvarkos sluoksniams ir yra kūniški.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ S.Th., I, q. 2 a. 3.
² Logos Nr. 57, p. 135–138.
³ *De civitate Dei*, lib. 9, c. 2 (PL 41, 255).
⁴ Apie graikiškąją daimono sampratą žr.: Platonas. *Puota*. Iš sen. graikų k. vertė T. Aleknie-nė. – Vilnius: Aidai, 2000, p. 46–48, p. 160–161.
⁵ *De divinis nominibus*, c. 4, 8 (PG 3, 704)
⁶ *De civitate Dei*, lib. 10, c. 11 (PL 41, 289).
⁷ Plg.: Augustinus. *De civitate Dei*, lib. 9, c. 8.
⁸ Augustinus. *Super Genesim ad litteram*, lib. 3, c. 10, 14 (PL 34, 284)
⁹ *De divinis nominibus*, c. 4, 23 (PG 3, 725).
¹⁰ *Super Genesim ad litteram*, lib. 3, c. 10, 14 (PL 34, 284).
¹¹ *De fide orthodoxa*, lib. 2, c. 4 (PG 94, 875).
¹² *De divinis nominibus*, c. 4, 23 (PG 3, 725).
¹³ *Super Genesim ad litteram*, lib. 3, c. 10, 14 (PL 34, 284).
¹⁴ *De fide orthodoxa*, lib. 2, c. 4 (PG 94, 875).
¹⁵ *Peri archon*, lib. 1, c. 4, 4–5 (PG 11, 160–163).
¹⁶ *De civitate Dei*, lib. 11, c. 15 (PL 41, 330).
¹⁷ *Larae* – dvasios globėjos: namų, kelių, žemdirbystės ar net valstybės globėjos.
¹⁸ *Lemures* arba *larvae* – šmėklos, pamėklės, vaiduokliai.
¹⁹ *Manes* – sudievinotos mirusiųjų vėlės.
²⁰ *De civitate Dei*, lib. 9, c. 11 (PL 41, 265).
²¹ *Super Matheum, homilia* 28 (PG 57, 353).
²² Evangelijoje pagal Luką rašoma, kad miręs elgeta iš karto buvo angelų nuneštas į Abraomo prieglobstį, o turtuolis – į pragaro kančias (žr. Lk 16, 22–23).
²³ *Elementatio theologica*, prop. 196.
²⁴ *Moralia in Job*, lib. 32, c. 23 (PL 76, 665)
²⁵ *Metaphysica*, XII, 8, 1072b 18–19.
²⁶ Būtent dėl noro, o ne savo noru, nes atskirtoji substancija nenori būti bloga, bet tampa bloga dėl to, kad ne taip nori ne to gėrio.
²⁷ *Liber 83 quaest.*, q. 32 (PL 40, 22).
²⁸ *Elementatio theologica*, prop. 169.
²⁹ *Liber de causis*, prop. 2.
³⁰ *De divinis nominibus*, c. 1, 5 (PG 3, 593).
³¹ *De caelesti hierarchia*, c. 4, 2 (PG 3, 180).

Iš lotynų k. vertė ir įvadą parašė
 doc. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS, Klaipėdos universitetas

Versta iš: Sancti Thomae de Aquino. *De Substantiis Separatis* // Sancti Thomae de Aquino. *Opera omnia*, ed. Leonina. – Roma: Santa Sabina, 1969, t. 40, p. 40–80.